

Lausunto

10.05.2024

Asia: VN/36586/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle Suomen ja Yhdysvaltojen välillä tehdyn puolustusyhteistyösopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Juristiliitto – Juristförbundet (rek. Suomen Lakimiesliitto – Finlands Juristförbund ry) kiittää ulkoministeriötä lausuntopyynnöstä koskien hallituksen esitystä Suomen ja Yhdysvaltojen välillä tehdyn puolustusyhteistyösopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi ja lausuu kunnioittavasti seuraavaa:

Juristiliitto ymmärtää, että sopimus on jo käytännössä solmittu ja siihen on tässä vaiheessa vaikeaa tehdä muutoksia. Lähtökohtaisesti olisi ollut läpinäkyvämpi toimintatapa, että sopimuksesta ja sen alaisista teemoista olisi pyydetty lausuntoa jo ennen sen solmimista. Tämän vuoksi keskitymme lausunnossamme erityisesti seikkoihin, joita voisi tarkentaa sekä asioihin, jotka ovat ensisijaisesti Suomen sisäisiä.

Juristiliitto haluaa huomauttaa, ettei tässä vaiheessa ole vielä selvää, mikä on lopullinen Suomen saapuvien Yhdysvaltojen joukkojen määrä. On kuitenkin odotettavissa, että lopullisesta joukkojen koosta huolimatta, tulee tämä aiheuttamaan lisätyötä ja lisäresurssitarpeita suomalaisille viranomaisille. Tähän mennessä ainoastaan puolustusministeriö on esittänyt tarvetta lisähenkilökunnalle, joten on tärkeää seurata uudistuksen työllistävyttä ja resurssitarpeita sekä vastata niihin myös muiden toimijoiden osalta.

Eryteisesti Juristiliitto haluaa kiinnittää huomiota lisääntyvän yhteistyön välillisiin vaikutuksiin etenkin oikeuslaitoksen näkökulmasta. Jo nyt Suomessa käsitellään sotilasrikoksia Syyttäjälaitoksen tasolla satoja ja näistä asioista tuomioistuimiin etenee useampia. Lisäksi huomioida täytyy sotilaiden aiheuttamat siviilirikokset. Sopimuksen mukaan Yhdysvaltojen joukkojen tulee jatkossa ilmoittaa Syyttäjälaitokselle kaikki ne asiat, joiden osalta Suomen tulee ratkaista ottaako se rikosasian

käsittelyynsä tai vahingonkorvausasian korvattavakseen. Tämä tulee ehdottomasti lisäämään oikeuslaitoksen toimijoiden työtä.

Tärkeää on myös huomioida riittävät voimavarat ja resurssit yhteistyötä ja Yhdysvaltojen joukkoja koskevia asioita käsittelevien NATO-turvaluokiteltujen tai erikseen Yhdysvalloissa salaiseksi pidettäväksi pidettävien asiakirjojen käsittelylle. Näiden asiakirjojen osalta niin salassapitosäännökset kuin muut käsittelijöiden velvollisuudet ovat tiukkojen, joten on tärkeää huolehtia muun muassa asianmukaisista toimitiloista, tietoliikenneyhteyksistä sekä asiakirjojen käännettämisestä, jotta salassapitosäännösten tai muiden velvollisuuksien toteutuminen ei vaarannu. Lisäksi on tärkeää huolehtia tarpeen mukaan asiakirjojen asianmukaisesta käännettämisestä, jotta suomalainen käsittelijä ei joudu lainvastaisiin tilanteisiin toimiessaan virkavastuulla.

Rikosoikeudellisen toimivallan osalta Juristiliitto haluaa kiinnittää huomiota ehdotuksen artiklan 12 sisältöön, joka poikkeaa olennaisesti NATO Sofa -sopimuksesta. Nyt ehdotetussa säännöksessä Suomi lähtökohtaisesti luopuu oman tuomiovaltansa ensisijaisuudesta, kun NATO Sofa -sopimuksessa kyse oli yksittäisistä tilanteista. Suomella on tässä tapauksessa mahdollisuus peruuttaa tuomiovallasta luopuminen, jos asialla on erityistä merkitystä Suomelle. Tämä päätös tulee kuitenkin tehdä lyhyessä, vain 30 päivän määräajassa Suomelle tehdystä ilmoituksesta. Ilmoitettavien asioiden osalta Juristiliitto pitää nyt tehtyä rajaa asianmukaisena. Juristiliitto kuitenkin katsoo, että säännöksiä siitä, milloin ilmoitus on ajallisesti tehtävä sekä mitä tietoja ilmoituksen tulee sisältää, on tärkeää tarkentaa. Lisäksi olisi hyvä selventää sitä, saako Suomi pyytää ilmoituksen johdosta lisäselvitystä siten, ettei tämä kuluta määräaika.

Tarkentaa tulisi myös sitä, mikäli tuomiovallan luopumisen peruuttaminen hyväksytään osapuolten kesken, mitä asian selvittämisessä ja mahdollisessa esitutkinnassa tapahtuneille aineistoille tapahtuu. Tämä on pohdittava niin tilanteessa, jossa tutkinta on valmistunut, mutta myös tilanteissa, jossa sitä ei ole toimitettu tai se on kesken. On olennaista pohtia, saako toinen osapuoli aineiston automaattisesti ja toisaalta saako osapuoli aina virka-apua toiselta tapahtuman tutkimuksiin, kuulemisiin tai tarvittaviin pakko pakkokeinoihin, mikäli toimenpiteitä on vielä tehtävänä. Tämä konkretisoituu esimerkiksi tilanteissa, joissa Suomella tai Yhdysvalloilla ei ole toimivaltaa tietyillä alueilla.

Juristiliitto haluaa kiinnittää huomiota myös seikkaan, kuinka sopimuksen alaisissa tilanteissa huomioidaan Suomessa voimassa oleva asianomistajan syyteoikeus. On tärkeää jatkovalmistelussa pohtia, avautuuko asiassa asianomistajan syyteoikeus, mikäli Suomi ottaa rikosasian käsiteltäväkseen, mutta syyttäjä päätyy asiassa syyttämättä jättämisspäätökseen. Toisaalta pohdittavaksi tulee, onko asianomistajalla rinnakkaista syyteoikeutta, mikäli syyttäjä nostaa syytteen asiassa. Lisäksi nyt ehdotettua 12 artiklan 7 kohdan säännöstä uhrin oikeuksia vahingonkorvausasioissa tulisi tarkentaa. Tarkennuksen yhteydessä tulee pohtia, tarkoittaako ehdotettu sopimus Suomen valtion korvausvelvollisuutta suomalaisten asianomistajien vahingoista, mikäli vahingoton Yhdysvaltojen aiheuttamia. Jos näin on, herää kysymys, onko Suomella tällaisessa tilanteessa regressioikeutta Yhdysvalloilta.

Juristiliitto yhtyy Oikeuskanslerinviraston lausunnossa kiinnitettyyn huomioon nyt ehdotetun sopimuksen termistön tulkinnanvaraisuudesta. Oikeuskanslerinviraston mainitsemaa välittömän läheisyyden käsitettä tai esimerkiksi 12 artiklan 6 kohdan mukaista käsitettä ”suorittaessa virallista tehtävää” ei ole määritelty sopimuksessa tai lain esitöissä. Tämä tulee aiheuttamaan käsitteiden määritelmien täsmentymisen vasta tulkintatilanteissa ja siten aiheuttamaan mahdollisia tulkintahaasteita. Jatkovalmistelussa tulisikin tehdä kansainvälistä vertailua ja kartoittaa sopimuksen soveltamistilanteita myös muista valtioista, kuten esimerkiksi Virosta ja Norjasta.

Vertailua tulee tehdä myös muun muassa edellä mainitusta teemoista joukkojen määrään, ilmoitettujen, syyteharkintaan edenneiden ja tuomioistuimeen asti edenneiden asioiden määrään sekä uudistusten toimeenpanoon liittyviin kuluihin liittyen esimerkiksi Norjasta, Tanskasta ja Virosta. Resurssi- ja muihin lisätarpeisiin on olennaista pystyä vastaamaan tarkoituksenmukaisella aikataululla jo ennalta, eikä vasta jälkikäteen.

Tuomainen Jenni
Juristiliitto - Juristförbundet (rek. Suomen Lakimiesliitto - Finlands
Juristförbund ry)